

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.74.90-98>

УДК 711.1

Запорожець Зоя Андріївна,

*здобувач другого (магістерського) ступеня освіти
за спеціальністю G17 «Архітектура та містобудування»
Державного університету «Київський авіаційний інститут»*

6872327@stud.kai.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0004-2598-818X>

Хлюпін Олександр Анатолійович,

*старший викладач кафедри архітектури та просторового планування
Державного університету «Київський авіаційний інститут»*

oleksandr.khliupin@npp.kai.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0003-3599-2700>

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ВОЛОДИМИРА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ МІСТА

Анотація: у дослідженні розглянуто перспективи ревіталізації історичного середовища міста Володимир (Волинська область) як моделі інтеграції культурної спадщини у сучасний туристичний простір. Метою є обґрунтування концепції переосмислення дисгармонійних забудов та розробки нових осередків у місті з урахуванням сучасних потреб і потенціалу. Методологія поєднує історико-містобудівний аналіз, порівняльний огляд європейських практик та SWOT-аналіз.

Ключові слова: місто Володимир; ревіталізація; історичне середовище; дитинець; музей; культурна спадщина; туристична інфраструктура; сталий розвиток; урбаністика.

Постановка проблеми. Місто Володимир має давню історико-культурну спадщину, що бере початок від 988 року, й включає численні архітектурні пам'ятки [4]. Водночас значна частина об'єктів потребує невідкладного збереження та ревіталізації. На сучасному етапі розвитку туризму постає потреба у стратегіях, що водночас зберігають культурну ідентичність та створюють умови для сталого економічного зростання через туризм. На тлі домінування мегаполісів втрачається фокус на цінності середовища малих історичних міст. Такі міста, як Володимир, мають високий потенціал, але стикаються з занепадом історичної забудови, хаотичною урбанізацією, втратою ідентичності та браком стратегій інтеграції спадщини у сучасний міський простір. В умовах глобалізації особливо актуальним є збереження і ревіталізація історичних ареалів як основи сталого розвитку, туристичної привабливості та культурної цілісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання збереження та ревіталізації історичного середовища посідає вагоме місце у сучасних наукових працях, збірниках та публікаціях. У вітчизняній науковій літературі значну увагу приділяють проблемам адаптивного використання архітектурної спадщини, інтеграції історичних ареалів у структуру сучасних міст, а також формуванню сталого туристичного простору. Зокрема питання проблем містобудівного розвитку малих міст розглядалися Н. С. Соснова, С. П. Тупісь [1]. Про збереження традиційного характеру середовища, збереження містоформівної ролі архітектурної спадщини у своїх напрацюваннях досліджували М. В. Бевз та М. М. Дьомін [2]. Принципи та прийоми роботи, що спрямовані на вирішення проблем гармонійного співіснування минулого та сучасного в архітектурному середовищі історичного міста у своїй монографії розкриває Г. О. Осиченко [3].

У зарубіжних дослідженнях особливий акцент зроблено на збереженні автентичності середовища, ролі культурної спадщини як ресурсу розвитку та впровадженні новітніх технологій в інтерпретацію. Зокрема зосереджено увагу на використанні історичних будівель як каталізатора для реактивації громадських просторів у напрацюваннях Vilcea C., Popescu L., Nita A. [6]. Також особлива увага приділяється питанню інклюзивного відродження історичних міст і містечок.

Окрему увагу приділено інклюзивним підходам і практикам Центральної та Східної Європи, де поєднуються охоронні заходи з розвитком туристичної інфраструктури. Сукупність цих напрацювань формує методологічне підґрунтя для обґрунтування архітектурно-планувальних рішень у Володимирі.

Метою дослідження є обґрунтування архітектурно-планувального рішення щодо ревіталізації історичного середовища міста Володимир-Волинський як моделі інтеграції культурної спадщини у сучасний туристичний простір.

Основна частина. Місто Володимир вперше згадане в літописах у 988 році, посідало важливе адміністративне та духовне місце у складі Київської Русі, а згодом — Галицько-Волинського князівства, Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської імперії. Така багатшарова історія зумовила формування складної, але водночас цілісної структури міського простору, в якій переплітаються культурні впливи різних епох.

Історична топографія міста формувалася під впливом природних чинників, оборонних потреб та сакральних центрів, що визначали його роль у політичному та культурному житті різних епох. Для кращого розуміння етапів розвитку Володимира та збережених архітектурних домінант доцільно представити їх у систематизованій формі. У таблиці подано ключові історичні періоди становлення міста разом із характерними для них архітектурними об'єктами, які й сьогодні формують основу його історичного середовища.

Історичний центр Володимира сформований на підвищенні над заплавою річки Луги. Його містобудівна структура історично визначалась оборонними потребами, сакральними функціями та розміщенням торговельних шляхів [11].

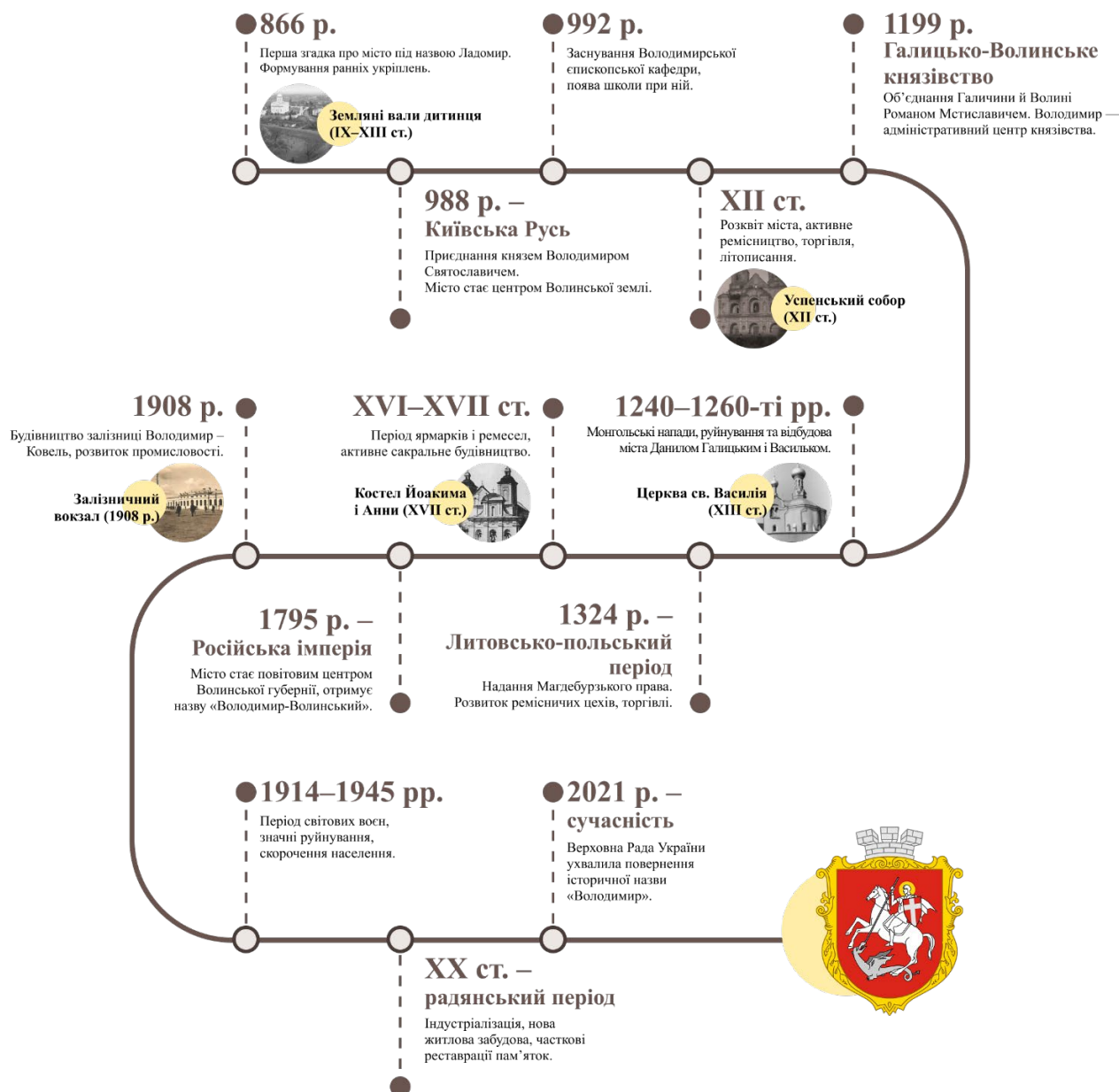

Рис.1. Хронологія становлення міста Володимира та його архітектурних домінант;
автор: Запорожець З.А.

Протягом століть зберігся ряд важливих архітектурних домінант — зокрема:

- Успенський собор (XII ст.), один із найдавніших храмів на території України;
- Земляні вали городища та залишки оборонних укріплень[8];

- Домініканський монастир, костел Іоакима і Анни, церква св. Василя, що демонструють сакральну типологію забудови від княжої до барокової епохи;
- Старі вулиці (Шевченка, Князя Василька), що зберегли трасування середньовічного типу.

Історичний ареал Володимира охоплює комплекс пам'яток різних періодів із визначеними режимами використання. Ключові об'єкти (Успенський собор, церква св. Василя, земляні вали дитинця, монастирські комплекси) мають охоронні статуси й входять до предметів охорони з відповідними обмеженнями щодо втручань у об'ємно-просторову структуру, матеріали та благоустрій. Наявні історико-архітектурні напрацювання та проєктні рішення зон охорони формують нормативну основу для подальших містобудівних кроків і визначають допустимі сценарії ревіталізації [10].

Попри історичне значення, річка Луга нині майже не задіяна як публічний простір. Розвиток набережної як безперервної пішохідно-велосипедної осі з видовими майданчиками, екостежками, павільйонами інтерпретації та берегоукріпленням дозволить інтегрувати природний ландшафт у міську тканину, підвищити рекреаційну привабливість і зв'язати ключові домінанти єдиним маршrutним каркасом.

Ревіталізаційні рішення мають забезпечувати безбар'єрний доступ: тактильні схеми в публічних просторах, пандуси й підйомні платформи з повагою до автентики пам'яток, мультимовна навігація, аудіогіди, рельєфні плани дитинця для людей з порушеннями зору. Це підвищить якість відвідування та розширить аудиторію.

На сьогодні Володимир — компактне місто з населенням близько 38 тисяч осіб, що зберегло автентичну масштабність і просторову структуру. Саме це дає змогу розглядати його як приклад потенційної моделі стійкого туристичного розвитку для інших малих міст України. Архітектурний ансамбль пам'яток, що знаходяться на території міста, є важливою частиною не лише української, а й світової спадщини, що формує зацікавленість міжнародної спільноти [7; 9].

Проте існує питання невпорядкованості забудови та відсутності єдиного стилістичного підходу до реконструкцій, що створює підґрунтя для хаотичної трансформації. У центральній частині міста нові втручання часто не враховують історико-архітектурний контекст, що призводить до дисгармонії в міському просторі. Відсутність чітких регламентів щодо стилістичних обмежень і вимог до матеріалів сприяє появі візуального шуму, який розмиває автентичність середовища. Багато історичних будівель використовуються не за прямим призначенням або взагалі перебувають у стані занедбаності.

У межах історичного ядра бракує якісно облаштованих публічних просторів: скверів, площ, пішохідних вулиць із належним озелененням, освітленням та зонуванням. Туристичний сервіс розвинений фрагментарно: відсутні інформаційні стенди, навігація, інтерактивні маршрути, пункти прокату, сучасні місця харчування та заклади культурної інтерпретації спадщини. Через це візит до міста часто є короткотривалим, без занурення в його ідентичність.

Після проведеного історико-архітектурного аналізу та виявлення проблем розвитку середовища доцільним є застосування методу SWOT-аналізу. Він дозволяє комплексно оцінити внутрішній потенціал міста (сильні й слабкі сторони) та зовнішні фактори (можливості й загрози), що впливають на процес ревіталізації історичного середовища. Такий підхід допомагає визначити стратегічні орієнтири для подальших архітектурно-планувальних рішень і програм розвитку міста, зокрема в напрямку туристичної галузі.

Рис.2. Зображення SWOT-аналізу історичного середовища м. Володимир;
автор: Запорожець З.А.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що Володимир має надзвичайно високий потенціал як об'єкт ревіталізації завдяки своїй історико-містобудівній структурі, унікальним пам'яткам архітектурної спадщини та простору для реалізації сучасних урбаністичних рішень. Аналіз

історичного розвитку та сучасного стану середовища показав, що ключовими викликами залишаються невідповідність забудови, втрата функціонального призначення історичних об'єктів та відсутність цілісної туристичної інфраструктури.

Основою для практичної реалізації результатів дослідження є збалансоване поєднання охоронних, функціональних та інноваційних рішень. Важливу роль відіграє використання вже наявних історико-архітектурних напрацювань і зон охорони, що формують нормативну базу для допустимих сценаріїв ревіталізації. Особлива увага приділяється розвитку комфортного публічного простору, інтеграції річки Луги як «синьо-зеленого» каркасу міста, упорядкуванню благоустрою та впровадженню принципів інклюзивності, що враховують потреби різних соціальних груп.

Отримані результати можуть бути використані як методологічна та практична база для подальшої розробки детальних планів ревіталізації архітектурних об'єктів і територій, стратегій адаптивного використання спадщини та нових містобудівних рішень для малих історичних міст України.

Список літератури

1. Соснова Н. С., Тупісь С. П. Проблеми містобудівного розвитку малих міст (на прикладі м. Тячева та смт Буштина Закарпатської області) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура. 2015. № 836. С. 144–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2015_836_20
2. Історико-містобудівні дослідження: Васильків, Вінниця, Горлівка, Ізмаїл: монографія / за ред. В. Вечерського; М-во культури України, Держ. служба з питань нац. культур. спадщини, НДІ пам'яткоохорон. дослідж. Київ: [б. в.], 2011. 274, [9] с.: іл. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002485>
3. Осиченко Г. О. Реконструкція історичних міст: композиційний аспект : монографія. Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2021. 252 с. ISBN 978-966-695-569-5. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/61295/1/2021%20печ.%2015МН.pdf>
4. Звід пам'яток історії та культури України: Волинська область: пам'ятки архітектури і містобудування. / ред. кол. тому: Г.Бондаренко, В.Гика, Г.Охріменко, М.Півницький (заст. гол. редкол., відп. ред., кер. роб. гр. редкол.), А.Силук, М.Томчук, Я.Шабала (відп. секр.); авт. кол.: М.Півницький (керівник), Г.Бондаренко, В.Денисюк, Г.Малеончук, Н.Назарук, Г.Охріменко, Л.Пашук, А.Силук, О.Ткачик, М.Томчук, Г.Цимбалюк, Я.Шабала, А.Шваб; упоряд.: С.Кот (керівник), Н.Ковпаненко, Н.Томіна; НАН України, Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ, 2018. 495 с.

(Матеріали до «Зводу пам'яток історії та культури України»). URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013829>

5. Здетовецька Н. О., Ковальська О. Є. Адаптація та збереження архітектурної спадщини: питання ефективного використання // Теорія та практика дизайну. 2023. № 27. С. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6>

6. Vîlcea C., Popescu L., Niță A. Urban revitalisation within the historical quarter: A comprehensive analysis of a medium-sized city in Romania // Moravian Geographical Reports. 2024. Vol.32, No.1. P.37–50. DOI: <https://doi.org/10.2478/mgr-2024-0004>

7. Про місто Володимир [Електронний ресурс] // Офіційний сайт міста Володимира. URL: <https://volodymyrrada.gov.ua/pro-misto/> (дата звернення: 02.09.2025).

8. Городище – Вали IX–XIII ст. [Електронний ресурс] // Володимир. Місто твоєї історії: туристичний портал. URL: <https://volodymyr.travel/listing/gorodyshhe-valy-ih-hiii-st/> (дата звернення: 03.09.2025).

9. Володимир-Волинський: профіль спадщини [Електронний ресурс] / REHERIT: Спільна відповідальність за спільну спадщину. 2020. 2 с. URL: https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Volodymyr-Volynskyj_profil-spadshhyny_REHERIT.pdf (дата звернення: 03.09.2025).

10. У Володимирі-Волинському презентували історико-архітектурний опорний план міста та проєкт зон охорони пам'яток [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт міста Володимира. 14.02.2020. URL: <https://volodymyrrada.gov.ua/u-volodymyri-volynskomu-prezentuvaly-istoryko-arhitekturnyj-opornyj-plan-mista-ta-proekt-zon-ohorony-pam-yatok/> (дата звернення: 03.09.2025).

11. Як Волинь стала «залізною»: перші колії та вокзали. Фото [Електронний ресурс] // Хроніки Любарта. 27.07.2016. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/4918-iak-volyn-stala-zaliznoiu-pershi-kolii-ta-vokzaly-foto> (дата звернення: 09.09.2025).

References

1. Sosnova, N. S., & Tupis, S. P. (2015). Problems of urban development of small towns (on the example of the town of Tiachiv and the urban-type settlement of Bushtyno in the Transcarpathian region). Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Architecture, (836), 144–150. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2015_836_20 (in Ukrainian).

2. Vecherskyi, V. (Ed.). (2011). Historical and urban planning studies: Vasylkiv, Vinnytsia, Horlivka, Izmail [Monograph]. Ministry of Culture of Ukraine; State Service for National Cultural Heritage; Research Institute of Heritage Protection Studies. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002485> (in Ukrainian).
3. Osychenko, H. O. (2021). Reconstruction of historic cities: The compositional aspect [Monograph]. O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv. <https://eprints.kname.edu.ua/61295/1/2021%20печ.%2015МН.pdf> (in Ukrainian).
4. Pivnytskyi, M. (Ed.). (2018). Register of monuments of history and culture of Ukraine: Volyn region. Monuments of architecture and urban planning [Reference monograph]. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of History of Ukraine; Center for Research on the Historical and Cultural Heritage of Ukraine. <http://resource.history.org.ua/item/0013829> (in Ukrainian).
5. Zdetovetska, N., & Kovalska, O. (2023). Adaptation and preservation of architectural heritage: issues of effective utilization. Theory and Practice of Design, (27), 49–56. <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2023.27.6> (in Ukrainian).
6. Vîlcea, C., Popescu, L. & Niþă, A. (2024). Urban revitalisation within the historical quarter: A comprehensive analysis of a medium sized city in Romania. Moravian Geographical Reports, 32(1), 2024. 37-50. <https://doi.org/10.2478/mgr-2024-0004> (in English).
7. Volodymyr City Council. (n.d.). About the city of Volodymyr. Official website of the city of Volodymyr. <https://volodymyrrada.gov.ua/pro-misto/> (Accessed: September 2, 2025). (in Ukrainian).
8. Volodymyr Tourist Information Center. (n.d.). Hillfort “Valy”, 9th–13th centuries. Volodymyr: City of Your History. <https://volodymyr.travel/listing/gorodyshhe-valy-ih-hiii-st/> (Accessed: September 3, 2025). (in Ukrainian).
9. REHERIT. (2020). Volodymyr-Volynskyi: Heritage profile (2 pp.). ReHerit: Shared Responsibility for Common Heritage. https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Volodymyr-Volynskyj_profil-spadshhyny_REHERIT.pdf (in Ukrainian).
10. Volodymyr City Council. (2020, February 14). Presentation of the historical and architectural reference plan of the city and the heritage protection zones project. <https://volodymyrrada.gov.ua/u-volodymyri-volynskomu-prezentuvaly-istoryko-arhitekturnyj-opornyj-plan-mista-ta-proekt-zon-ohorony-pam-yatok/> (in Ukrainian).
11. Chronicles of Lubart. (2016, July 27). How Volyn became “iron”: The first railway tracks and stations [Photographs]. <https://www.hroniky.com/news/view/4918-iaak-volyn-stala-zaliznoiu-pershi-kolii-ta-vokzaly-foto> (in Ukrainian).

Abstract

Zoia Zaporozhets, Student, Department of Architecture and Spatial Planning, The State University «Kyiv Aviation Institute».

Oleksandr Khliupin, Senior Lecturer, Department of Architecture and Spatial Planning, The State University «Kyiv Aviation Institute».

**Revitalization of the Historical Environment of Volodymyr
as a Factor of Urban Development**

In the article, the problem of revitalization of the historical environment of the city of Volodymyr (Volyn region, Ukraine) is considered as a key model of integrating cultural heritage into the contemporary tourist and urban space. The study emphasizes that small historical towns of Ukraine, unlike large metropolitan areas, are especially vulnerable to chaotic urbanization, loss of authenticity, and fragmentation of urban identity. Volodymyr, first mentioned in chronicles in 988, embodies a unique cultural and urban structure that combines architectural heritage of the Kyivan Rus, the Halych-Volhynian Principality, the Grand Duchy of Lithuania, the Polish-Lithuanian Commonwealth, and the Russian Empire. Its preserved landmarks, such as the Assumption Cathedral of the 12th century, St. Basil's Church of the 13th century, Dominican Monastery, and the remnants of medieval fortifications, testify to the city's millennial history and outstanding cultural value. The article underlines that contemporary revitalization must be based on a balanced approach: conservation of authenticity, architectural and spatial integration of heritage into modern city life, and activation of the tourism economy. Special attention is paid to the problems of uncontrolled reconstructions, stylistic disharmony, underdeveloped public spaces, and lack of tourist infrastructure. To address these challenges, the research employs historical-architectural analysis, comparative review of international practices, and SWOT-analysis of Volodymyr's cultural and economic potential. The results prove that revitalization is not limited to restoration, but rather creates a multidimensional framework: it preserves monuments, strengthens collective memory, stimulates investment in urban infrastructure, and generates new opportunities for community development. The concept presented in the article envisions Volodymyr not only as a guardian of Ukrainian heritage but also as a vibrant cultural-tourist hub of cross-border cooperation, capable of enhancing the attractiveness of the region in the broader European context. The research thus contributes to the methodological foundation for urban planning strategies and practical models of adaptive reuse of heritage in small historical cities of Central and Eastern Europe.

Keywords: city Volodymyr; revitalization; historical environment; cultural heritage; urban identity; sustainable development; cultural tourism; architectural conservation; SWOT-analysis.